

ע"פ 230/24 - נאסר אלעמרני נ' מדינת ישראל

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 230/24

לפני:	כבוד השופט יוסף אלרון כבוד השופט אלכס שטיין כבוד השופטת גילה כנפי-שטייניץ
המערער: נגד	נאסר אלעמרני
המשיבה:	מדינת ישראל ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי בבאר-שבע ב-תפ"ח 52536-05-20 מיום 22.11.2023, שניתן על-ידי ס' הנשיאה י' רז-לוי, השופטת ג' שלו והשופט א' משניות ט' בתמוז התשפ"ד (15.7.2024)
תאריך ישיבה: בשם המערער: בשם המשיבה:	עו"ד דגנית כהן ויליאמס

פסק-דין

השופט יוסף אלרון:

1. לפנינו ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי בבאר-שבע (ס' הנשיאה י' רז-לוי, השופטת ג' שלו והשופט א' משניות) ב-תפ"ח 52536-05-20 מיום 22.11.2023, בו נגזר על המערער עונש מאסר בפועל לתקופה של 8 שנים וחצי, לצד ענישה נלווית, בגין הרשעתו בסיוע לרצח בכוונה של ניבין אלעמרני (להלן: המנוחה).

כתב האישום המתוקן

2. לפי המתואר בכתב האישום המתוקן, המערער, שני הנאשמים הנוספים ויתר המוזכרים בכתב

האישום הם בני משפחה אחת ומתגוררים כולם במתחם אחד ביישוב חורה בנגב. המנוחה היא אחותו של נאשם 2 - נעמן בן המלאן אלחויטי (להלן: נעמן); בתו של הנאשם 3 - המלאן בן סלמה אלעמרני (להלן: המלאן); ודודתו של המערער.

3. ביום 28.3.2020 בשעות הבוקר, התגלע עימות קולני בין המנוחה ואמה לבין אחיה, נעמן. במהלך העימות, גמלה בליבו של נעמן ההחלטה להמית את המנוחה, באמצעות סכין באורך של כ-30 ס"מ. או אז, התיישב על בטנה של המנוחה בעוד היא שרועה על גבה על משטח בטון בכניסה למבנה בו מתגוררת אמה, ריתק אותה לרצפה באמצעות ברכיו ודקר אותה באמצעות הסכין בפלג גופה העליון. בה בעת, המערער בעט במנוחה באמצעות רגליו בצד גופה.

המנוחה ניסתה להיחלץ והושיטה יד לעבר אמה, אשר ישבה על כיסא גלגלים בפתח ביתה. האם ניסתה להתקרב אל המנוחה על מנת לעזור לה, תוך שהיא צועקת לעבר הנאשמים שיחדלו ממעשיהם. אולם, בעלה של האם, המלאן, אשר עד שלב זה צפה מהצד במתרחש, ניגש לאם המנוחה, סטר לה ואיים עליה כי אם לא תפסיק לצעוק הוא יהרוג אותה ביחד עם בתה, המנוחה.

כל אותה העת, נעמן המשיך לשבת על בטנה של המנוחה תוך שהמערער ממשיך לבעוט בה. בשלב מסוים, נעמן הסיט את ראש המנוחה ושיסף את גרונה באמצעות הסכין משני צידיו. כתוצאה מהאמור, המנוחה חדלה מלהגיב ודם רב ניגר מגופה על רצפת הבטון.

בהמשך למתואר, המערער ונעמן הכניסו יחדיו את המנוחה לתוך תא המטען של רכבו של נעמן. לאחר שהאחרון החליף את בגדיו שהיו מגואלים בדם המנוחה, נסע יחד עם המערער למקום לא ידוע ובו העלימו את גופת המנוחה והסכין. במקביל, המלאן שטף את דם המנוחה מרצפת הבטון.

לאחר שהמערער ונעמן חזרו למתחם, הם ניגשו למטפלת של האם. נעמן לקח ממנה את מכשיר הטלפון הנייד שלה, שבר אותו, השליכו לפח האשפה ואיים עליה שלא תספר על אשר התרחש.

למחרת היום, הגיעו משאיות ויצקו שכבת בטון נוספת במתחם, בין היתר, על משטח הבטון. בכך, כוסו כתמי דמה של המנוחה.

4. בגין האמור לעיל ובמסגרת הסדר הטיעון, נעמן הורשע על פי הודאתו בעבירה של רצח בכוונה לפי סעיף 300(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק). בהתאם להסכמה עונשית במסגרת הסדר הטיעון, נגזר עליו עונש של 28 שנות מאסר בפועל, לצד ענישה נלווית.

המלאן הורשע אף הוא על פי הודאתו, בעבירות אי מניעת פשע לפי סעיף 262 לחוק, ותקיפת בת זוג לפי סעיף 382(ב) לחוק בצירוף סעיף 379 לחוק. בהיעדר הסכמה עונשית, נגזר עליו עונש של 32 חודשי מאסר בפועל, לצד ענישה נלווית.

גם בעניין המערער שלפנינו תוקן כאמור כתב האישום, והוא הורשע על פי הודאתו בעבירת סיוע לרצח בכוונה, לפי סעיף 300(א) לחוק בצירוף סעיף 31 לחוק. זאת, כאמור במסגרת הסדר טיעון אשר לא כלל הסכמה לעניין העונש.

גזר הדין

5. בית המשפט המחוזי, בגזר דינו, עמד על השינוי שהוחל ברפורמה בעבירות ההמתה (חוק העונשין (תיקון מס' 137), התשע"ט-2019, ס"ח 230 (להלן: הרפורמה בעבירות ההמתה או הרפורמה)) ועמד על החשיבות המיוחדת של עיקרון קדושת החיים, כפי שבא לידי ביטוי, בין היתר, במגמת ההחמרה בענישה בעבירת הרצח הבסיסית (סעיף 300(א) לחוק). אשר להשפעת הרפורמה ביחס לעבירת הסיוע לרצח בכוונה, פורט כי אמנם בהצעת החוק הוצע לקבוע עונש מרבי של 15 שנות מאסר, אולם משהתיקון לחוק לא הושלם - הרי שהעונש המרבי הוא 10 שנות מאסר, לפי סעיף 32(2) לחוק.

6. בקביעת גבולות מתחם העונש ההולם בעניינו של המערער, נקבע כי פגע באופן חריף וקשה בערך קדושת החיים, כאשר סייע במעשיו לרצח המנוחה, אשר התרחש לנגד עיני אמה הנכה, שניסתה אף היא לחדול את הנאשמים ממעשיהם. הודגש, כי המערער סייע באופן אקטיבי לרצח המנוחה, כשהוא בועט בה בעודה שרועה על הרצפה בזמן שנעמן דוקר אותה בגופה ומשסף את גרונה בסכין. כמו כן, פורט כי המערער סייע לנעמן להעלים את גופת המנוחה, והיא לא אותרה ולא הובאה לקבורה עד עצם היום הזה.

צוין כי אמנם במהלך שהותו של המערער במעצר התגלו בקרבו סימנים פסיכויטיים, אולם משנקבע כי הוא כשיר לעמוד לדין ובעת ביצוע המעשים היה אחראי למעשיו, אזי למצבו הנפשי לא הייתה השפעה על שיקול דעתו באירוע הרצח. בשקלול האמור, נקבע כי מתחם העונש ההולם הוא בין 8 ל-10 שנות מאסר בפועל.

7. בית המשפט המחוזי בגזירת עונשו של המערער בתוך מתחם העונש ההולם, התחשב בגילו הצעיר, בהודאתו במעשים ובנסיבות חייו המורכבות. כך גם ניתן משקל לכך שעונש המאסר שיושת על המערער יהא בעל עוצמה רבה יותר, בשל מצבו הנפשי המורכב. בד בבד, הוער כי בעבירת הרצח על

נגזרותיה, לנסיבותיו האישיות של הנאשם יינתן משקל מוגבל בלבד לנוכח עקרון קדושת החיים.

בהינתן האמור, נגזר על המערער עונש של 8 שנים וחצי מאסר בפועל; 12 חודשי מאסר על תנאי, לבל יעבור כל עבירת אלימות מסוג פשע, למשך 3 שנים; ו-6 חודשי מאסר על תנאי, לבל יעבור כל עבירת אלימות מסוג עוון, למשך 3 שנים.

טענות הצדדים בערעור

8. לטענת המערער, בית המשפט המחוזי שגה והחמיר יתר על המידה הן בקביעת גבולות מתחם העונש ההולם הן בעונש שנגזר עליו בתוך המתחם.

המערער בטעונו מפנה למסמך "סיכום ייעוץ" ובו נקבע כי הוא בעל "אישיות דלה וחלשה, נגרר, במצבים מורכבים שיקול דעתו יכול להיות מוטעה ועלול להיות מנוצל ע"י אחרים". בכך, נטען כי יש כדי למתן את אשמת המערער מאחר שלא הייתה לו היכולת המלאה להימנע מהמעשה. בנוסף, נטען כי בשל אישיותו החלשה כאמור הוא נגרר אחרי בני משפחתו המבוגרים ממנו לאירוע אלים וספונטני, ובוודאי שלא היה מיוזמי הרצח ומוביליו. גם באשר למידת הסיוע לרצח המנוחה, נטען כי חלקו של המערער לא היה משמעותי, בין היתר, מאחר שהרצח היה מתרחש גם בלעדי המערער ומעשיו.

המערער מוסיף וטוען כי מתחם העונש שנקבע חורג לחומרה באופן ניכר ממדיניות הענישה הנהוגה. בתוך כך, צוין כי אמנם טרם התגבשה מדיניות הענישה בעבירת הסיוע לרצח בכוונה לאחר הרפורמה, אולם גם בהשוואה לעונשים שנגזרו קודם לרפורמה, כאשר העונש המרבי היה 20 שנות מאסר, לגישתו, העונש שנגזר עליו מחמיר עמו. עוד מלין המערער על כך שבית משפט קמא הפנה בגזר דינו להצעת החוק שלפיה העונש על הסיוע יעמוד על 15 שנים, אף שהצעה זו לא הבשילה לכדי חקיקה.

9. אשר לגזירת עונשו של המערער בתוך מתחם העונש ההולם, נטען כי נסיבותיו האישיות מצדיקות שעונשו ייגזר בתחתית המתחם שנקבע. זאת, בין היתר, לנוכח גילו הצעיר במועד ביצוע העבירה - 19 שנים; הודאתו בכתב האישום המתוקן; וכן חלוף הזמן הניכר מעת ביצוע העבירה, כ-4 שנים, אותן ריצה במעצר. עוד נטען כי נסיבות חייו הקשות, הסביבה בה גדל ומצבו הנפשי הנוכחי - מצדיקים אף הם כי עונשו ייקבע בתחתית מתחם העונש ההולם.

10. מנגד, לעמדת המשיבה, העונש שנגזר על המערער הולם את חומרת מעשיו ואף מקל עמו במידת מה. באת-כוח המשיבה, בדיון שנערך לפנינו, שבה ותיארה את הרצח המחריד של המנוחה אשר התבצע לנגד עיני אמה הנכה הישובה על כיסא גלגלים, וחרף תחנוניה. אשר לחלקו של המערער,

הודגש כי לא בכדי יוחס לו תחילה ביצוע בצוותא של רצח המנוחה. זאת, לנוכח מעורבותו הרבה ברצח, החל מנוכחותו בסמוך לרוצח, דרך הבעיטות במנוחה בעודה שרועה על הרצפה ונעמן דוקר אותה, וכלה בסיועו לרוצח להעלים את גופתה ואת הסכין ששימשה לרצח.

על רקע האמור, ולנוכח ערך קדושת החיים, לעמדת המשיבה, ראוי היה לגזור על המערער את העונש המרבי של 10 שנות מאסר בפועל.

דיון והכרעה

השפעת הרפורמה בעבירות ההמתה על עבירת הסיוע לרצח

11. מעת לעת, נפרשת המסגרת הנורמטיבית בעניינה של הרפורמה בעבירות ההמתה. רכיבי הרפורמה, מתחדדים מפסק דין אחד למשנהו, בהתאם למקרה המונח לפני בית משפט זה (ראו, מני רבים: ע"פ 3551/23 היילה נ' מדינת ישראל (11.8.2024); ע"פ 578/21 אבו סרארי נ' מדינת ישראל (16.2.2023)).

הפעם הזו, אפנה את הזרקור להיבט נוסף ביחס לדין החדש החל לאחר הרפורמה בעבירות ההמתה - עבירת הסיוע.

12. כידוע, עבירת הסיוע המנויה בסעיף 31 לחוק היא עבירה נגזרת ביחס לעבירה העיקרית שבוצעה, אשר בד בבד עומדת על רגליה וכוללת יסוד עובדתי ויסוד נפשי בפני עצמה. עונשו של המסייע, מוסדר אף הוא בחוק העונשין, בסעיף נפרד ועצמאי - סעיף 32 לחוק. העונש על סיוע לעבירה נגזר אפוא, ברובם המוחלט של המקרים, מהוראותיו הכלליות של סעיף זה. כך, נגזר גם עונשו של המסייע לעבירת הרצח, בהתאם להוראות הסעיף אשר זו לשונו:

עונש על סיוע (תיקון מס' 39) תשנ"ד-1994

32. הסיוע לעבור עבירה, עונשו - מחצית העונש שנקבע בחיקוק בשל ביצועה העיקרי; ואולם אם נקבע לה -

(1) עונש מיתה או מאסר עולם חובה - עונשו מאסר עשרים שנה;

(2) מאסר עולם - עונשו מאסר עשר שנים;

(3) עונש מזערי - עונשו לא יפחת ממחצית העונש המזערי;

(4) עונש חובה כלשהו - הוא יהיה עונש מרבי, ומחציתו תהא עונש מזערי.

עובר לרפורמה בעבירות ההמתה, על הרוצח בכוונה תחילה היה נגזר דין אחד ויחיד של עונש מאסר עולם חובה (למעט במקרים מצומצמים ביותר, למשל כסעיף 300א לחוק, כנוסחו טרם הרפורמה). משכך, לפי סעיף 32(1) לחוק, עונשו המרבי של המסייע לעבירת הרצח בכוונה תחילה היה 20 שנות מאסר בפועל.

במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה, תחת עבירת הרצח בכוונה תחילה, נחקקו שתי עבירות רצח חדשות - עבירת הרצח הבסיסית, המנויה בסעיף 300(א) לחוק, אשר היסוד הנפשי הדרוש בה ביחס לתוצאה הקטלנית הוא אדישות או כוונה, והעונש המרבי בצדה הוא עונש מאסר עולם; ועבירת הרצח בנסיבות מחמירות, המנויה בסעיף 301(א) לחוק, ובה מצוינות 11 נסיבות מחמירות אשר הבא בגדרן עונשו ייגזר למאסר עולם חובה (על השינוי בעבירות הרצח, ראו למשל: ע"פ 4066/22 ז'ירנוב נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (25.6.2023)).

עונשו של המסייע לעבירת הרצח, השתנה אף הוא בהתאמה. כאמור, על הרוצח בנסיבות מחמירות ייגזר עונש מאסר עולם חובה, משכך, לפי סעיף 32(1) לחוק, עונשו המרבי של המסייע לעבירה זו נותר כשהיה - 20 שנות מאסר. ואולם, היות שעונש מאסר עולם בגין עבירת הרצח הבסיסית הוא בגדר עונש מרבי ולא בגדר עונש חובה, אזי לפי סעיף 32(2) לחוק, עונשו המרבי של המסייע לעבירת הרצח הבסיסית עומד כעת על 10 שנות מאסר בלבד.

13. התמונה העונשית החדשה בדבר עונשו של המסייע לרצח, מעוררת מספר קשיים:

ראשית, הפער שנבקע בין העונש המרבי של המסייע לעבירת הרצח הבסיסית לבין העונש המרבי של המסייע לעבירת הרצח בנסיבות מחמירות, אינו מתיישב עם הכרעתו הנורמטיבית של המחוקק כי לעיתים העונש המתאים לרוצח באשר הוא - זהה (ע"פ 3546/19 עודה נ' מדינת ישראל, פסקה 21 (15.1.2023)). כנגזרת מעמדה זו, הדעת נותנת כי העונש המרבי בגין סיוע לעבירות הרצח השונות, ישקף אף הוא עמדה דומה. מובן אמנם כי אין לצפות בהכרח לעונש מרבי זהה בגין סיוע לעבירת הרצח, אלא שבכל זאת הפער הנוכחי בענישה הוא חריג.

שנית, גם בפני עצמו, עונש מרבי הקבוע על 10 שנות מאסר בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית, הוא עונש שאינו הולם את קשת המקרים של ביצוע עבירת הסיוע לרצח, לא כל שכן ביחס למקרים שבקצה החמור של עבירה זו. בכך, העונש סוטה ממטרות הרפורמה בעבירות ההמתה, אשר בין היתר נועדה לאפשר התאמה מיטבית בין העבירות בהן מורשע נאשם לבין העונש שנגזר עליו.

שלישית, העונש המרבי הנוכחי בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית, מהווה נטע זר גם לעקרונות המנחה את סעיף 32 לחוק, אשר מורה כי ככלל עונשו של המסייע יהא מחצית מעונשו של מבצע העבירה העיקרית. בעוד שהעונש המרבי בגין עבירת הרצח הבסיסית הוא מאסר עולם לתקופה בלתי קצובה או מאסר לתקופה שלא תעלה על 30 שנים, לפי סעיף 311א לחוק, העונש על סיוע לעבירה זו הוא כאמור 10 שנים בלבד.

14. קשיים אלו ואחרים, ניצבו ברקע להצעת החוק שלפיה תחוקק עבירה עצמאית של סיוע לעבירת הרצח הבסיסית, אשר העונש המרבי בצדה יעמוד על 15 שנות מאסר. זאת, בעוד שעונשו של המסייע לעבירת הרצח בנסיבות מחמירות ייגזר בהתאם לסעיף 32(1) לחוק, ומשכך יעמוד על 20 שנות מאסר (דברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124) (עבירות המתה), התשע"ו-2015, ה"ח 972, 180 (להלן: דברי ההסבר לחוק)).

15. ואולם, הרפורמה בעבירות ההמתה טרם הושלמה, ורכיבים רבים ומשמעותיים בעבירות ההמתה ובעבירות הנגזרות להן נותרו חלקיים. בתוך כך, נמנה גם עונשו של המסייע לעבירת הרצח הבסיסית, אשר טרם הוסדר בתיקון לחוק העונשין. חרף הקשיים כאמור, המצב העונשי הנוכחי הוא כי העונש המרבי בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית הינו - 10 שנות מאסר.

16. בעניין שלפנינו. הרפורמה בעבירות ההמתה בכלל, והשינוי בעונש המרבי בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית בפרט, משליכים על שתי טענות המושכות לכיוונים מנוגדים - יש שאמרו כי ההפחתה בעונש המרבי מלמדת על הקלה במדיניות הענישה בגין סיוע לרצח; ואילו אחרים גרסו כי הרפורמה בעבירת ההמתה מובילה דווקא להחמרה בעונשו. לביורור טענות אלו, אפנה כעת.

17. מצד אחד, בא-כוח המערער טען כאמור כי ההפחתה בעונש המרבי בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית, מוליכה להקלה במידת עונשו של המסייע לאחר הרפורמה. בין היתר, מכוח השוואה למקרים דומים של סיוע לרצח, עובר לרפורמה.

אולם, כידוע, העונש המרבי הקבוע בצדה של עבירה מהווה מסגרת עבור גזירת עונשו של נאשם, באופן ששיקול דעתו של בית המשפט במלאכת גזירת העונש נע בין גבולות העונש שהתווה המחוקק

בכל עבירה לגופה. משכך, משעה שתוקן ושונה החוק, אלו הם גבולות הענישה בגדרם ייגזר עונשו של הנאשם (ע"פ 1466/20 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקה 12 (22.7.2020)). הדברים נכונים אף אם מטבע הדברים, לאחר שינוי חקיקה ובפרט שינוי בענישה, עלול להתגלע פער בין עונשים הנגזרים בשל מעשים דומים אשר התרחשו קודם לתיקון (ע"פ 3187/21 אלקאדי נ' מדינת ישראל, פסקה 11 (21.8.2022)). די בכך כדי לדחות את טענת בא-כוח המערער באשר להשוואת עונשו של המערער למקרים אחרים של סיוע לרצח, עובר לרפורמה בעבירות ההמתה.

18. אף בהתייחס למהותה של הרפורמה, אין ממש בטענה בדבר הקלה בעונשו של המסייע. רק לאחרונה ב-ע"פ 8265/22 ג'עברי נ' מדינת ישראל (18.8.2024) (להלן: עניין ג'עברי) דנתי ודחיתי טענה דומה באשר להשפעת הרפורמה בעבירות ההמתה. במסגרת הרפורמה, השתנה גם סיווגם של מעשי המתה בקלות דעת - בעוד שמעשים אלו, עובר לרפורמה, חסו תחת עבירת ההריגה (סעיף 298 לחוק, בנוסחו קודם הרפורמה), אשר העונש המרבי בצדה עמד על 20 שנות מאסר; לאחר הרפורמה, למעשה המתה בקלות דעת יוחדה עבירה עצמאית ונפרדת, אשר העונש המרבי בצדה נקבע על 12 שנות מאסר. בעניין ג'עברי, נטען כי יש בכך כדי ללמד כי "הרפורמה מגלמת הקלה עם הממיתים בקלות דעת" (שם, בפסקה 12). ואולם, בסמוך נדחתה טענה זו מכל-וכול:

"בהתאם למטרתה של הרפורמה, היינו יצירת מדרג חדש של עבירות המתה הנסמך על עיקרון האשמה ועל חשיבות ערך קדושת החיים - הובהר כי פיצולה של עבירת ההריגה נועד לשקף את החומרה שרואה המחוקק בעבירות המתה המבוצעות ביסוד חפצי של אדישות; אך לא לבטא הקלה כלשהי ביחס לעבירות המתה המבוצעות ביסוד חפצי של קלות דעת" (ההדגשה הוספה - י' א').

אם כן, אמנם העונש המרבי הקבוע בצד מקרים של המתה בקלות דעת השתנה בעקבות הרפורמה מ-20 שנות מאסר ל-12 שנות מאסר, אך אין בהפחתה זו, כשלעצמה, כדי ללמד על רצון לשנות את מדיניות הענישה.

19. על אותה הדרך, נכונים הדברים גם לעניין עונשו של המסייע לרצח. כאמור, עובר לרפורמה, עונשו המרבי של המסייע לעבירת הרצח בכוונה תחילה היה 20 שנות מאסר. בעקבות השינוי שחל בעבירת הרצח כהגדרתה בטרם הרפורמה, עונשו של המסייע - פוצל אף הוא. בעוד שעונשו המרבי של המסייע לרצח בנסיבות מחמירות הוא 20 שנות מאסר, עונשו המרבי של המסייע לעבירת הרצח הבסיסית הוא 10 שנות מאסר.

אשר על כן, כשם שפיצול עבירת ההריגה והפחתת העונש המרבי עבור המתה בקלות דעת, לא הובילו בהכרח לשינוי במדיניות הענישה; כך גם, הפיצול בעונשו של המסייע לעבירת הרצח והפחתת העונש

המרבי בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית, לא מלמדים בפני עצמם על שינוי או הקלה במדיניות הענישה.

20. בצדו השני של המטבע, ניצבת עמדה הפוכה שקיבלה ביטוי בגזר דינו של בית המשפט המחוזי והיא כי מכוח הרפורמה בעבירות ההמתה, יש להחמיר במידת עונשו של המסייע לעבירת הרצח הבסיסית.

אכן, הרפורמה בעבירות ההמתה העלתה על נס את ערך קדושת חיי האדם, והוא ניצב במוקד העיצוב המחודש של מדרג עבירות ההמתה (דו"ח הצוות לבחינת יסודות עבירות ההמתה דין וחשבון 4 (2011)). עקרון זה, בא לידי ביטוי במסגרת הרפורמה, בין היתר, בהכרעתו הערכית של המחוקק בדבר החמרה - מהותית, ערכית ועונשית בענישה במקרה של רצח באדישות (ע"פ 5806/22 מדינת ישראל נ' גריפאת, פסקה 16 (20.11.2022)).

ערך קדושת חיי האדם מוסיף ומתווה גם את מדיניות הענישה המתעצבת בפסיקת בית משפט זה. כך למשל, נקבע כי מכוחו של עקרון זה ראוי שייקבע מתחם ענישה מצומצם בעבירת הרצח הבסיסית (ע"פ 1077/22 קאדר נ' מדינת ישראל, פסקה 21 (1.6.2022)); כי במסגרת גזירת העונש בעבירת הרצח הבסיסית, לא בכל מקרה יש לתת משקל משמעותי, אם בכלל, לנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה (ע"פ 1442/22 ניקולקין נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (28.5.2023) (להלן: עניין ניקולקין)); וכי יש להחיל אמות מידה מחמירות לחריגה ממתחם העונש ההולם בעבירת הרצח (ע"פ 6692/23 זלקוב נ' מדינת ישראל, פסקה 29 (21.7.2024)).

מתבקש אפוא כי מדיניות הענישה המתעצבת בעבירות הנגזרות לעבירות ההמתה תתחשב אף היא בנשגבות ערך קדושת חיי האדם.

21. יחד עם זאת, כזכור, השינוי בעונש המרבי עבור המסייע לעבירת הרצח הבסיסית אינו פרי הכרעה נורמטיבית של המחוקק, אלא הוא תוצר-לוואי של השינוי בעבירות הרצח. במסגרת הרפורמה בעבירות ההמתה, שונו ועוצבו מחדש הסדרים חקיקתיים רבים, לאחר שהמחוקק נתן דעתו היטב למארג הערכים והעקרונות ביסוד עבירות ההמתה. לא כך הם פני הדברים באשר לעונשו של המסייע לעבירת הרצח. המחוקק ביקש אמנם להסדיר מחדש סוגיה זו, כפי שאף נלמד מהצעת החוק כאמור, אולם מלאכה זו טרם הושלמה. המצב המשפטי הנוכחי נגזר אפוא מהוראותיו הכלליות של סעיף 32(2) לחוק, ואין בו כדי ללמד על אומד דעתו הקונקרטי של המחוקק בדבר מדיניות הענישה הראויה בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית.

אף לא ניתן ללמוד מתיקון החקיקה שהוצע על עמדתו של המחוקק ביחס לעונשו של המסייע לעבירת הרצח. כידוע, הצעת החוק היא רק שלב ראשוני ובוסרי בגלגולו של חוק עד שההצעה נעשית לדבר חקיקה שלם ומחייב. בדרך, על שולחן ועדות הכנסת ובמהלך סבבי ההצבעה במליאה, הצעת החוק עוברת לרוב אי-אלו שינויים, חלקם שוליים וחלקם מהותיים. לעיתים, הצעת החוק משתנה מקצה אחד לאחר, עת המחוקק מבכר שיקול אחד על פני משנהו. במקרה דנן, אין להסתמך על הצעת החוק לקביעת עבירה עצמאית בגין סיוע לעבירת הרצח הבסיסית, משהצעה זו טרם הושלמה - ואין לדעת מה יעלה בגורלה (ע"פ 2251/90 יחיא נ' מדינת ישראל, פ"ד מה(5) 221, 239 (1991); ע"פ 3380/16 נאמן נ' מדינת ישראל, פסקה 12 (14.3.2017)). זאת, בייחוד לנוכח הערות חברי ועדת החוקה, חוק ומשפט כי יש צורך להסדיר בחקיקה גם את העבירות הנגזרות לעבירות ההמתה, ובכללן לקבוע הסדר נפרד בגין סיוע לעבירת הרצח (פרוטוקול ישיבה 703 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-20, 17, 45 (13.11.2018)).

22. כאן גם המקום להעיר כי הרפורמה בעבירות ההמתה אינה מביעה בהכרח החמרה גורפת במדיניות הענישה בעבירות ההמתה ובעבירות הנגזרות להן. אדרבה, אחת מבין מטרות הרפורמה בעבירות ההמתה הייתה הרצון ליצור מדרג עבירות המתה חדש אשר ישקף את מנעד חומרת המעשים ומידת אשמו של מבצעים, ובדרך זו תתאפשר הלימה מיטבית בין מעשה ההמתה לבין העונש בגינו. כך למשל, קביעת עונש מאסר עולם כעונש מרבי בגין עבירת הרצח הבסיסית מאפשר "גמישות והטלת עונשים קלים יותר במקרים המתאימים" (דברי ההסבר לחוק, בעמוד 170).

במילים אחרות - הרפורמה אינה מוליכה להחמרה במדיניות הענישה בעבירות ההמתה וכך גם לא בעבירות הנגזרות מהן.

23. לסיכום - במסגרת מדיניות הענישה המתעצבת ביחס לעונשו של המסייע לעבירת הרצח, ראוי לשקול את חשיבות עקרון קדושת חיי האדם, אך בד בבד יש לשים לב לכך שהמחוקק טרם אמר את דברו במפורש באשר לעמדתו ביחס לעבירה זו וביחס לעונש הראוי בגינה.

מכאן, לבחינת חומרת מעשיו של המערער והעונש בגינם.

מן הכלל אל הפרט

24. נקודת המוצא לבחינת העונש שנגזר על המערער היא ההלכה הידועה שלפיה ערכאת הערעור אינה נוהגת להתערב בעונש אלא בנסיבות של חריגה קיצונית ממדיניות הענישה הנוהגת או במקרים שבהם חלה על פני הדברים טעות מהותית בגזר הדין (ע"פ 7416/22 דויט נ' מדינת ישראל, פסקה 13

עניינו של המערער שלפנינו אינו מהמקרים החריגים המצדיקים התערבות בעונש שנגזר עליו. (1.6.2023)).

25. כידוע, עונשו של מסייע נקבע בהתאם למאפייני הסיוע ולמידת תרומתו למימוש התוכנית העבריינית. בתוך כך, נבחנים, בין היתר, טיב, משך ועומק מעורבות המסייע, לצד חשיבות חלקו של המסייע ולאופן שבו הסיוע אפשר או הקל את מימוש התכנית העבריינית (ע"פ 8606/22 ורדיניאן נ' מדינת ישראל, פסקה 71 (8.9.2024)).

26. בשעות הבוקר, במתחם המגורים המשפחתי ביישוב הבדואי חורה, נרצחה המנוחה בדמי ימיה באופן מחריד, מזעזע וחסר עכבות. בעקבות ויכוח בינה לבין אחיה - נעמן, זה האחרון החליט להמיתה ובמשך דקות ארוכות דקר אותה בפלג גופה העליון, עד למותה. לצידו של נעמן, לאורך כל האירוע, וגם לאחריו, ניצב המערער.

כמתואר בכתב האישום המתוקן, בעת שנעמן דקר את המנוחה, המערער הפליא בה את מכותיו ללא הרף בעודה שרועה חסרת אונים על הרצפה ומתחננת לעזרה. מלבד פגיעתן המוחשית של הבעיטות בגוף המנוחה, הן מבטאות את תמיכתו המלאה של המערער ברצח. כפי שהטעים בדיון חברי השופט א' שטיין, המערער עודד במעשיו את נעמן ואפשר לו להוציא לפועל את הרצח, חרף ניסיונה של המנוחה להימלט מן התופת (ע"פ 2219/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה ל' (16.11.2014)).

גם תחנוניה של המנוחה ושל אמה הנכה - לא הועילו. לא רק שהם נפלו על אוזנו הערלה של נעמן, אלא שגם המערער אטם את ליבו, ובמקום להניא את נעמן ממעשיו או להושיט יד למנוחה ולחלצה, הוא המשיך לבעוט בגופה פעם אחר פעם (ע"פ 6522/10 נקר נ' מדינת ישראל, פסקה 39 (2.5.2013)). נוכחותו של המערער אפוא לצידו של נעמן ברגעים אלו - אין שני לה.

בכך, לא הסתכם סיועו של המערער לרצח. השניים, כמובא בכתב האישום המתוקן, נשאו יחדיו את גופתה של המנוחה לתוך תא מטען של רכב. במקום לא ידוע, השליכו השניים את הסכין ששימשה לרצח ואת גופתה של המנוחה, ואלו לא אותרו עד עצם היום הזה (ראו: ע"פ 5812/14 גורליק נ' מדינת ישראל, פסקה 11 (29.11.2015)).

המערער סייע לרצח המנוחה, מראשיתו של הרצח ועד אחריתו - החל בנוכחותו המסייעת במקום הרצח, דרך הבעיטות הנמרצות בגופה של המנוחה, עובר בהימנעותו מהושטת עזרה עבודה, וכלה בהעלמת גופתה יחד עם נעמן. מעורבותו הניכרת של המערער ברצח המנוחה מלמדת כי לא לחינם יוחס לו בתחילה ביצוע בצוותא של הרצח.

מידת הסיוע שבמעשי המערער, טיבם ומשכם, קרובים עד מאוד לביצוע בצוותא והם מצדיקים קביעת מתחם עונש הולם הגובל בעונש המרבי לעבירת הסיוע.

27. חרף חומרת הסיוע של המערער לרצח המנוח, נטען בערעור שלפנינו כי יש למתן את אשמתו בשל "אישיותו הדלה והחלשה" אשר בעטיה "למערער לא הייתה היכולת המלאה להימנע מהמעשה".

מצבו הנפשי של המערער, לא נעלם מעיניו של בית המשפט המחוזי, אשר בעיצומם של ההליכים הפנה את המערער להסתכלות פסיכיאטרית. גם לאחר שנקבע בחוות דעת מומחה כי המערער כשיר לעמוד לדין, בית המשפט איפשר למערער התבוננות רפואית נוספת. אלא שחוות הדעת העדכנית של המומחית מיום 6.3.2023 קבעה אף היא כי אין עדות למחלת נפש פעילה אצל המערער והוא כשיר לעמוד לדין; וכי גם בעת ביצוע המעשים הוא היה מסוגל להבחין בין טוב לרע ובין מותר לאסור, ולפיכך היה אחראי על מעשיו. על יסוד מסקנות המומחית, קבע בית משפט קמא כי בעת הסיוע לרצח, מצבו הנפשי של המערער לא השפיע על יכולתו להימנע מביצוע המעשים או להבין את הפסול שבהם, וכי מצבו הנפשי לא השפיע על שיקול דעתו.

כידוע, בממצאים מעין אלו, ערכאת הערעור תטה שלא להתערב (ע"פ 4149/23 עומאר נ' מדינת ישראל, פסקה 24 (23.6.2024)). גם במקרה שלפנינו, לאחר שעיינתי בחוות הדעת הפסיכיאטריות בעניינו של המערער, לא מצאתי טעם טוב לחרוג מכלל אי-ההתערבות כאמור.

28. יחד עם זאת, מצבו הנפשי של המערער לא נזנח בקרן זוית אלא נלקח בחשבון בגזירת העונש בתוך גדר מתחם העונש ההולם, משנקבע כי מצבו הנפשי יקשה עליו בנשיאת עונש מאסר בפועל מאחורי סורג ובריח. על רקע האמור, ובשקלול יתר הנסיבות שאינן קשורות לביצוע העבירה, בית המשפט המחוזי מיקם את עונשו של המערער בחלקו התחתון של המתחם.

השיקולים והנסיבות שהמערער מעלה לפנינו באו אפוא לידי ביטוי הולם בגזר הדין והם אינם מצדיקים הקלה נוספת בעונשו. לא כל שכן באופן שעונשו ייקבע בתחתית מתחם העונש ההולם, כמבוקש.

ויהיה מי שיאמר שאף העונש שנגזר על המערער יש בו כדי להקל עמו.

סוף דבר

29. חייה של המנוחה - ניבין אלעמרני, נגדעו באיבם, בעודה רק בת 20 שנים. אלו שגדלה במחיצתם

והיו בני משפחתה - היו אלו שהביאו למותה באופן מחריד ולנגד עיני אמה המיוסרת. פעם נוספת, נשפך דמה של אישה צעירה, על לא עוול בכפה, אשר את קולה אין מי שיישא וגם מקום קבורתה, לא נודע.

30. אציע אפוא לחברי ולחברתי כי נדחה את הערעור.

יוסף אלרון
שופט

השופט אלכס שטיין:

אני מסכים.

אלכס שטיין
שופט

השופטת גילה כנפי-שטייניץ:

אני מסכימה.

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט יוסף ארון.

ניתן היום, י"ב אלול תשפ"ד (15 ספטמבר 2024).

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

אלכס שטיין
שופט

יוסף ארון
שופט